

asking for justification. Myth, then, is the core of national identity, a nation without myth cannot exist.

The authors analyze whether and when we can talk about the existence of the Ukrainian nation. Historical experiences of each nation become a source of political myths that – stored in the collective memory of the nation – act as a reservoir of energy, triggered the breakthrough moments. In 1991, after the proclamation of independence by Ukraine, Ukrainian intellectuals were aware of this, increasing for decades, axiological void that needed to be filled with content. Young nation needed a strong, mythological substrates are overcome ethnic and religious divisions to cross the selfish interests of individual groups, to create a strong state.

Authors of this article conclude after analyzing the Ukrainian media, especially social networking sites, that Euromaidan became the focal point of the new Ukrainian political mythology, providing symbols, images and myths, filling the void axiological previously felt by a large part of the population. Exactly how Mircea Eliade wrote, through new images and symbols, myth of Euromaidan began to tell its own story, reveal secrets, deliver knowledge, facilitate learning. Victims of Euromaidan very quickly become the new heroes of the Ukrainian nation, strengthening its internal cohesion, providing patterns of behavior and building a new system of values. Enemies of Euromaidan (Berkut officers, snipers, Yanukovich and his political supporters) started to identify metaphysical evil that can only be overcome through social solidarity, and this make it easier to liberate, because the new mythology has become a tool for strengthening national identity. It is a paradoxical profit Ukrainian-Russian conflict – the strengthening of Ukraine's national identity and internal cohesion of the Ukrainian society.

Key words: national identity, political mythology, nation, Euromaidan.

УДК 323.1

Ю. В. ЛИСЕНКО

ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ

Аналізуються наукові підходи до розуміння сутності поняття «політична нація»; розглядаються основні чинники, що впливають на формування політичної нації в Україні.

© ЛИСЕНКО Юлія Віталіївна – доцент кафедри політології і соціології ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Ключові слова: нація, політична нація, національна самосвідомість, сучасне українське суспільство, демократизація.

Лисенко Ю. В. Формирование украинской политической нации: социально-экономические и социокультурные аспекты

Анализируются научные подходы к пониманию сущности понятия «политическая нация», рассматриваются основные факторы, которые влияют на формирование политической нации в Украине.

Ключевые слова: нация, политическая нация, национальное самосознание, современное украинское общество, демократизация.

Lysenko Yulia. Formation of the Ukrainian political nation: socio-economic and socio-cultural aspects

This article analyzes the scientific approaches to understanding the essence of the concept of "political nation". The article reviews the main factors influencing the formation of a political nation in Ukraine.

Key words: nation, political nation, national identity, modern ukrainian society, democratization.

Сучасне українське суспільство, попри складний етап свого розвитку, перебуває у трансформаційному перехідному стані, що зумовлює особливу специфіку формування української політичної нації. Зазначене визначає потребу дослідження і вивчення основних чинників формування української політичної нації, що дає можливість виявити особливості та тенденції її розвитку.

Різним аспектам питання формування української політичної нації присвячені праці, С. Бульбенюк, С. Вовканича, І. Іванова, Г. Калінічевої, М. Михальченка, Д. Под'ячева, М. Розумного, Ф. Рудича, М. Рябчука, О. Хорошилова та ін.

Вплив соціальних, соціально-політичних, соціально-економічних чинників на формування політичної нації знайшов відображення у працях вітчизняних і зарубіжних науковців: Г. Еспінг-Андерсена, А. Степана, Н. Діденко, Е. Лібанової, Г. Нестеренко, О. Скрипнюка, Т. Семигіної, О. Рудакевича та ін.

Відаючи належне теоретичній і практичній значущості наукових праць зазначених учених, необхідно зауважити, що не достатньо дослідженою проблемою залишається з'ясування соціальних, соціально-економічних і соціокультурних чинників формування української політичної нації, що не дає можливості зрозуміти особливості її розвитку як цілісної системи.

Варто зауважити, що у вітчизняній науковій літературі існує кілька підходів до визначення сутності політичної нації. В енциклопедичних виданнях нація визначається як політична спільнота, яка «об'єднує всіх громадян держави, незалежно від їхнього етнічного, соціального походження, культурно-мовних та інших особливостей. Спільна державна мова, спільні символи, спільна лояльність до держави та її законів, спільні інтереси та надії на майбутнє, стають новітніми сутнісними характеристиками нації, створюють її синонімічні доповнення— «політична нація», «нація-держава»¹.

Виходячи із засад синергетичної методології, політична нація розглядається науковцями як динамічна система, що розвивається за принципами самоорганізації, нелінійності і нестабільності. Політична нація у такому контексті постає як утворена на основі етнічних груп соціальна система, ключовими рисами котрої є певний рівень національної самосвідомості та воля до політичної самоорганізації².

Один з варіантів розуміння сутності політичної нації обґрунтовує вітчизняний науковець М. Розумний. Цей дослідник висловлює бачення політичної нації як стану інтегрованості спільноти, що характеризується наявністю національної державності, власних механізмів самовідтворення політичної системи та суспільного консенсусу стосовно ключових цінностей. М.Розумний стверджує, що такий стан виникає внаслідок сукупності суспільних інновацій, частина з яких утворюють універсальний (загальноцивілізаційний) алгоритм суспільної самоорганізації даного типу спільноти, а частина належать до специфічного досвіду даної спільноти і відображають особливості подолання нею тих перешкод, з якими дане національно-політичне утворення зіткнулося в процесі свого становлення³.

Цікавим є трактування політичної нації модерного типу в умовах здійснення системних трансформаційних перетворень суспільства і держави у вітчизняній дослідниці С.Бульбенюк. Вона зазначає, що дослідницький дискурс даної проблематики є надзвичайно складним і у обґрунтуванні сутності політичної нації охоплює широке коло питань, пов'язаних з проблематикою глобалістики, теорією модернізації, транзитологічними концепціями, вивченням царини політологічного управління і прийняття політико-управлінських рішень, етнополітологією⁴. Формування сучасного концепту української політичної нації, на думку С. Бульбенюк, має спиратися на конструкти національної ідентичності та етнополітичного менеджменту з урахуванням специфіки перебігу процесів політичної трансформації у країнах перехідного типу. Прим цьому обов'язково слід враховувати

таку характеристику української політичної нації, яка ще перебуває на стадії формування й утвердження, як процесуальність. Оскільки будь-яка політична нація, на думку дослідниці, не виникає «нізвідки» і не йде «в нікуди», то розглядаючи процеси державо- і націєтворення, варто зважати на політичну історію того чи іншого народу; на етнополітичні стереотипи, усталені у суспільстві; на його готовність до системних або часткових змін, здатність адекватно сприймати взірці нового у політиці, економіці, соціокультурній царині існування нації⁵.

Ще один варіант трактування сутності політичної нації пропонує до розгляду вітчизняний фахівець Г. Нестеренко. Дослідниця, вивчаючи принципи та механізми самовідтворення української політичної нації, розглядає політичну націю як створену на основі етнічних груп соціальну систему, яку характеризують певний рівень національної самосвідомості (достатній для підтримки спільної мети) і воля до політичної самоорганізації, що обумовлює формування держави з демократичним способом правління і націленістю на спільне майбутнє. Спільна мета і воля до сумісного політичного майбуття виступають основними системотворчими факторами політичної нації⁶.

Функціонально політична нація є формою й наслідком соціально-політичної консолідації населення певної території і суб'єктом міжнародного політичного, економічного, соціального, культурного життя. Якщо розглядати політичну націю як форму суспільної організації, то її характеристики як типу спільноти виявляються у соціально-структурній площині.

І сучасна, і більш ранні спроби українського націєтворення спричинені внутрішніми джерелами, що дає можливість говорити безпосередньо про самовідтворення української політичної нації⁷. Розглянемо деякі аспекти цього питання. Вітчизняна дослідниця Г. Нестеренко виділяє дві основні групи механізмів самовідтворення української політичної нації: самоорганізаційні та ентропійні. Перші дослідницею визначені як механізми, дія яких спрямована на розгортання процесів організації / самоорганізації. Прикладами таких є мова внутрішньоструктурних комунікацій, родинні традиції освіти і самоосвіта, корпоративна культура, самоуправління громадських організацій, релігія, підприємництво тощо. Дія ентропійних механізмів спрямована на збільшення чи зменшення ступеня впорядкованості системи – такими, на думку науковиці, є державна мова, державне управління, національна система освіти, державна ідеологія, церква, державне регулювання економіки тощо. Досліджуючи історичний аспект,

Г.Нестеренко вказує на фактори соціальної ентропії (розпорошеності) української політичної нації. До таких факторів, які найбільш стало в історії прихованого і явного розвитку української політичної нації сприяли збільшенню її ентропії, дослідницею віднесено:

- тривале існування на межі Західної та Східної цивілізацій і пов'язану з цим двоїстість ментальності українського етносу;
- розмитість змісту національної ідеї і надмірну нерівноважність;
- сподівання на підтримку від суб'єктів зовнішнього оточення;
- релігійно-конфесійну, регіональну, етнічну різноманітність;
- слабкість державної організації історична схильність до вільної самоорганізації;
- слабкість авторитету національної еліти чи недостатню поінформованість населення про її наміри;
- невідповідність управління самоорганізаційному вектору системи і пов'язане з останнім домінування структури над функцією⁸.

На думку Г. Нестеренко, ситуацію ускладнює те, що на ентропійні фактори історичної дії накладаються й сучасні неформованість і зародковість рис самої політичної нації. Тому показовими параметрами порядку для політичної нації в статичному зрізі дослідниця називає: 1) кількість громадян, які ідентифікують себе з нацією; 2) досягнутий рівень консолідованості демократії; 3) рівень розвитку національної самосвідомості, важливим показником якої виступає і соціальна активність; 4) ефективність державного управління і довіра населення до влади.

Специфіку довготривалих параметрів порядку української політичної нації Г. Нестеренко визначає такими рисами, як :

- існування (безперервність) власних державотворчих ініціатив;
- низький рівень розвитку монархічної ідеї;
- превалювання особистих і регіональних інтересів над державними;
- потреба в сильному (найчастіше одноосібному) лідері;
- схильність до демократії;
- вирішальний вплив соціальних подій на національно-політичне життя;
- перманентне прагнення автономії;
- ідея соборності національної держави в етнічних межах України;
- сильний вплив символів на самоорганізацію національної спільноти;
- складовими ментальності українського етносу⁹.

Політична нація складається з політично свідомих і соціально активних особистостей, взаємодія яких утворює громадянське суспільство і державу як дві основні підсистеми політичної нації. М. Розумний вказує, що формування української політичної нації, започатковане проголошенням незалежності України, надалі втілюється в забезпеченні державного суверенітету, формуванні ефективної політичної системи, громадянської ідентичності, власної політичної культури та сукупності ідеологічних настанов і політичних преференцій громадян¹⁰. Вже згадувана дослідниця С. Бульбенюк слушно зауважує, що за умов політичної модернізації України залишається відкритим питання про закінчення посткомуністичної трансформації держави, без якої неможливо говорити про формування української політичної нації постмодерного типу¹¹. Важливо враховувати й еволюційний характер національної ідеї, яка в процесі формування й розвитку національних держав має пройти декілька фаз, серед яких виокремлюються: ідея боротьби за власну державність; ідея збереження й стабілізації на конституційних засадах цієї державності; ідея удосконалення конституційних основ державності; що потребує відповідних змін у системі державного управління¹².

Основними принципами самовідтворення політичної нації, які виступають базовими стосовно української, на думку Г. Нестеренко, є такі:

- принцип стремління системи до збереження цілісності як визначальної тенденції через забезпечення соціальної справедливості і гідного рівня життя людини;

- принцип чергування домінуючої ролі самоорганізаційних та ентропійних механізмів на різних етапах розвитку політичної нації.

Окремі принципи самовідтворення політичної нації згруповано навколо ентропії:

- принцип залежності етапу самоорганізації нації від рівня соціального самопочуття суспільства (населення)

- принцип поєднання самоорганізаційного та ентропійного напрямку націєтворення;

- принцип необхідної різноманітності методів і форм державного управління (вона має бути не меншою за різноманітність варіантів самоорганізації громадянського суспільства);

- принцип диференціації державного впливу залежно від етапу самоорганізації національної системи¹³.

Цікавими видаються узагальнення дослідниці Г. Нестеренко, яка формує такі пари (де перша складова стосується факторів ентропії, а друга – параметрів порядку української політичної нації):

- сподівання на зовнішню підтримку – очікування на сильного лідера і пов'язана з цим толерантність і гуманістично спрямований індивідуалізм;

- регіональна, етнічна, релігійно-конфесійна різноманітність – природний демократизм української психології та правосвідомості;

- суперечливість між східними і західними регіонами України – вирішальний вплив соціальних подій на політичне життя нації;

- несприятливі геополітичні в сполученні зі сприятливими природними умовами – соціальний фаталізм¹⁴.

Досвід більшості розвинених країн сучасного світу переконує, що ефективність постіндустріальних трансформацій полягає у якісно новому розумінні інноваційних основ соціально-економічного розвитку, пов'язаного насамперед з людським капіталом, у процесі якого людина повинна стати і головним його фактором, і безпосереднім учасником, і головним споживачем. Особлива роль людини як суб'єкта соціально-економічних перетворень є одним із суттєвих соціальних чинників формування консолідованої політичної нації. Двадцятирічний досвід політичних трансформацій українського суспільства демонструє, що і важкі умови соціально-економічного розвитку періоду демократизації в Україні, і загострення соціальних протиріч торкнулися сфери національних і етнонаціональних відносин. Крім того, соціокультурні і соціально-економічні процеси відіграють важливу роль у становленні й формуванні будь-якої нації.

Спробуємо визначити особливості формування української політичної нації. Соціальні-економічні і соціокультурні чинники формування української політичної нації, насамперед, це соціальні і соціально класові відносини, що є віддзеркаленням соціального та духовного відображення обличчя нації. Будь-яка націоутворююча ознака включає певною мірою соціальне навантаження (проживання на території, спільна система комунікації – мова, формування загальної системи звичаїв, традицій тощо).

Аналізуючи соціальні чинники формування політичної нації у сучасних умовах (демократизації і глобалізації) варто говорити про: формування соціальних стандартів, відповідно до світових вимог; соціальну безпеку як основний соціальний чинник консолідації нації; створення динамічної і гнучкої системи соціального захисту і соціального забезпечення; збереження і подальший розвиток соціальної стабільності як головного здобутку державотворення; досягнення в суспільстві соціальної злагоди і соціальної структурованості; утвердження соціальної справедливості як базової суспільної ціннос-

ті. Важливими в даному контексті є питання регулювання міграційних процесів, здійснення захисту соціально-трудових відносин, охорони праці, освіти, охорони здоров'я, розвитку відносин соціального партнерства¹⁵.

Значна частина громадян посткомуністичних країн пасивно і з недовірою ставиться до базових демократичних процедур та інституцій. На думку С. Бульбенюк, «нові демократії» мають зміцнювати й розширювати соціальну базу прихильників демократичної і ринкової культури з метою консолідації суспільства. Дослідниця вказує, що серед дієвих чинників консолідації української політичної нації модерного типу науковець Д. Под'ячев виділяє такі: по – перше, досвід спільного досягнення мети (незалежності, свободи тощо). По-друге, ними можуть стати в «ролі» допоміжних мова, історичний міф, етнос. По-третє, цінності добробуту та соціальної справедливості¹⁶.

Втілення концепції соціальної справедливості у реалізації принципів соціальної державності і засад соціальної політики в Україні дозволить консолідувати націю у досягненні кращих показників якості і рівня життя, прискорити пошук консенсусу серед різних верств населення. Втілення принципу соціальної справедливості можливе через пошук нових парадигм розвитку нації, а саме: визначенням рівня добробуту суспільства має стати прагнення людини до покращення рівня і якості життя, а не просто збагачення, розвитку споживацьких настроїв, як зазначає вітчизняний фахівець-соціолог Е. Лібанова¹⁷. Гострі соціальні протиріччя, які загрожують перевтілитися у пряме протистояння соціальних груп, втрата соціальної мобільності і соціальної стабільності в цілому вимагають впровадження інтеграційно-орієнтованої соціальної політики.

Стабільно низький рівень життя, скорочення чисельності та старіння населення аж до можливої демографічної кризи посилюють негативні тенденції дезінтеграційного характеру всередині титульного етносу. На підставі зазначеного можна стверджувати, що він потребує з боку держави окремої уваги, а саме, розробки й реалізації заходів, що будуть сприяти його адаптації до умов розбудови національної держави та змін, які відбуваються в державі в період трансформації основ політичної, соціальної, економічної та духовної сфер суспільного життя¹⁸. Важливо, що якість життя не досягається індивідуально, а проявляється у покращенні рівня життя всього суспільства, нації в цілому.

Аналізуючи соціальні чинники формування української політичної нації через призму реалізації соціальної політики, більшість до-

слідників єдині в тому, що однією з головних причин її неефективності є відсутність стратегічного науково-обґрунтованого системного підходу, побудованого на аналізі актуальних тенденцій суспільно-економічного розвитку та об'єктивному визначенні реальних можливостей держави. Ефективність вітчизняної моделі соціальної політики на сучасному етапі залежить від її здатності максимально розв'язувати соціальні суперечності перехідного періоду, нейтралізувати негативний вплив ринку на сферу суспільного розвитку, пом'якшувати соціальні негаразди і, в такий спосіб, сприяти соціальній справедливості й інтеграції нації.

Характеризуючи соціальні і соціально-економічні чинники формування сучасної політичної нації спираємось на те, що нація через виробничі відносини створює відповідну соціальну структуру, враховуючи національну культуру, історичні умови, традиції. В Україні ж формується соціальна структура під впливом стихійного ринку. Тому основою формування і розвитку соціальної структури, її складових є виробничі відносини, які пов'язані з поділом праці. Нове класове утворення являють собою підприємці, їх діяльність заснована на індивідуальній, партнерській та акціонерній формах власності і відбувається в рамках великого, середнього і малого бізнесу, що надає їм можливості самореалізуватися. Серед них відокремлюються групи: власне підприємці, самозайняті, бізнесмени-менеджери, менеджери співвласники, наймані менеджери. Вони мають можливості не тільки забезпечити себе, свій добробут, а й особливо сприяють відродженню економіки України, що стане підґрунтям для формування української політичної нації. Одночасно корпорації стають істотним джерелом самоідентифікації, соціальні наслідки чого проявляються у тому, що відбувається формування, відокремлення і водночас розмежування різних галузей, тобто складаються нові неоднорідності, створюються чинники формування ідентичності, що мають змінити традиційну соціальну структуру суспільства і у майбутньому зміцнити націю.

Найбільш соціально активні індивіди знаходять нові форми економічної діяльності на базі приватної, акціонерної, групової форми власності. Так виникають нові соціальні спільноти, економічно активні групи, що започатковують зародження нової соціальної структури суспільства, впливають на вироблення нових цінностей, норм, способів життєдіяльності¹⁹.

Певною мірою погіршуються показники рівня життя населення, реальні доходи якого, з урахуванням цінового фактору, зменшуються, а це веде до зубожіння населення. Підтвердити цю думку можемо мір-

куваннями Д. Полозенка, який наголошує, що в Україні відсутній баланс інтересів різних верств населення. Крім того, дослідник наводить той факт, що за результатами дослідження, проведеного серед 24-х європейських країн, у тому числі в Україні, за рівнем доходів наша країна посідає передостаннє місце, а за довірою до влади і фінансових інститутів – останнє²⁰. Отже, показники якості життя українського суспільства є переконливим проявом недостатнього рівня реалізації соціальної політики. Відзначається щорічне зменшення державних асигнувань на систему охорони здоров'я, освіти та ін.

Значних обсягів набрала вимушена неповна зайнятість або латентне безробіття. Однією з проблем соціально-економічної сфери є високий рівень тінізації зайнятості населення, оскільки майже третина застрахованих осіб сплачує пенсійні внески із заробітної плати, що не перевищує мінімальну. Зайнятість населення перестала виступати гарантом людського добробуту²¹. Разом з тим, Україні притаманна значна регіональна асиметрія показників соціального розвитку, яка з часом не зменшується. Зокрема мають місце значні регіональні розбіжності в рівнях оплати праці, які створюють складні проблеми у забезпеченні єдиних національних стандартів рівня життя населення, у подоланні бідності та становленні середнього класу в країні. Це зумовлює поширення таких соціальних явищ як соціальне незадоволення через зuboжіння населення, погіршення якості життя людей, бідність. Соціальна поляризація суспільства загрожуватиме демократичним основам українського державотворення, що призводить до подальшого витіснення України на узбіччя сучасних трансформаційних процесів світового і регіонального значення.

Виходимо на те, що на якості життя українського населення негативно позначається незавершеність системного реформування соціальної сфери, що у свою чергу негативно відбивається на динаміці формування української політичної нації

Демографічні ризики українського суспільства виражаються у проблемі високого рівня смертності і низьких показників народжуваності, що продукує тенденцію старіння нації. Такі зміни демографічної структури не найкращим чином впливають на рівень соціальної активності населення в процесах демократичних перетворень. За умов тривалої депопуляції, що спостерігається в Україні, принципово важливою є концентрація зусиль передовсім на поліпшенні якісного складу населення, забезпеченні сталого людського розвитку, зокрема через значне збільшення інвестицій в освіту, охорону здоров'я, формування здорового способу життя, розвиток ринку праці тощо.

Варто зауважити, що за останні двадцять років змінилися уявлення населення про рівень соціальних потреб і якість соціальних послуг. Значна частина громадяни все ще не можуть реалізовувати професійні знання. Це проявляється у складності пошуків роботи, яка б дозволяла отримувати достойну заробітну плату і забезпечувати належну якість життя конкретної людини. За показниками очікуваної тривалості життя при народженні, що характеризує ступінь реалізації основоположного права людини прожити довге і здорове життя, Україна посідає 110 місце у світі²². Продовжуючи цю думку, фахівці наголошують, що гірші показники спостерігаються лише у Російській Федерації, країнах Східної, Південної Азії та Африки. Як наслідок, Україна – чи не єдина європейська країна, що досі залишається в групі країн із середнім рівнем людського розвитку за глобальним рейтингом Програми ООН. У країнах, що досягли найбільших успіхів у людському розвитку, суспільні видатки на охорону здоров'я сягають 6-8 % ВВП.

Це неповний перелік актуальних проблемних питань, що існують і накопичуються у соціально-економічній сфері українського суспільства.. Зазначені проблеми суттєво знизили ефективність державної соціальної політики, виявилася неспроможною подолати значні соціальні загрози. Найвагомішими з них у сучасному українському суспільстві є:

по-перше, низький рівень та якість життя населення, наявність значної кількості бідного населення, зокрема працюючого, різке розшарування населення за рівнем доходів та несприятливі умови для формування середнього класу;

по-друге, низький рівень здоров'я населення та посилення демографічної кризи; низький рівень оплати праці та відсутність безпосереднього зв'язку між заробітками та ефективністю праці не забезпечують громадянам якість життя, співставну з якістю життя громадян європейських країн.

Таким чином мова йде про обмеження можливостей реалізації потенціалу людини у полі професійного і соціального росту, а відтоді і людини-громадянина у процесі формування політичної нації. Враховуючи вищезазначене, вважаємо, що на даному етапі доцільно сприяти забезпеченню стабільного становища людини в суспільстві, покращення якості її життя, розвитку людського потенціалу в цілому. Зростання людського фактора у досягненні конкурентних переваг, забезпечення якісних параметрів економічного зростання повинні стимулювати зміни у пріоритетах державної політики щодо

справедливого розподілу доходів у суспільстві між надмірно багатим прошарком і відповідного збільшення частини національного доходу для малозабезпеченої частини як потужного каталізатора збільшення інвестицій на формування в Україні умов для підвищення якості людських ресурсів за якісними показниками і доступністю медичного обслуговування, моральним й освітнім рівнями, здійсненням освітньої і культурної політики. Вищезазначене визначає передумови забезпечення розвитку людського капіталу²³.

Одним з показників рівня забезпечення соціальних потреб і реалізації соціальної політики, як згадувалось вище є якість життя людини. Це виявляється у показниках рівня життя людини, які виражаються через добробут населення, рівень людського розвитку та нагромадження людського капіталу. Забезпечення належної якості життя людини, її прав і свобод визначає необхідність побудови відкритого громадянського суспільства, що є нормою для більшості демократичних країн світу. Це можливо лише в умовах національної консолідації, зміцнення засад творення політичної нації.

Як слушно зауважує С. Бульбенюк, одним з найсуттєвіших показників успішності націєтворення стають якісні, структурні зміни у масовій політичній свідомості та політичній культурі суспільства. Науковиця наводить приклад розмірковувань американського політолога С. Хантінгтона, який пов'язує можливості авторитарного «відходу» з дією таких чинників: слабкою вкоріненістю демократичних цінностей у свідомості політичної еліти та мас, глибинними економічними потрясіннями, зростанням соціальних суперечностей і різкою соціально-економічною і політичною поляризацією суспільства²⁴. При цьому С. Бульбенюк додає, що такі фактори, як правило, стають гальмівними і в процесі націєтворення, підтвердженням чого вважає і суперечливий шлях становлення української політичної нації двох останніх десятиріч.

Якість життя пересічного українця значною мірою погіршилася, що негативно впливає на перебіг соціально-політичних процесів і містить загрозу соціально-економічних вибухів: розгортання глибоких соціально-економічних криз, підвищення соціальної диференціації населення та зростання маргіналізації суспільства, поширення у суспільній свідомості почуття соціального розчарування, недовіри до демократичних цінностей сучасного суспільства. Погоджусь з міркуваннями вітчизняної дослідниці С. Бульбенюк про те, що «політичними та соціокультурними наслідками такої ситуації виявилася політична апатія громадян, їхні край низькі потенції до самоорганізації

і вияву політичної активності, до національно-політичної само ідентифікації, а отже – і доволі невелика легітимність інституцій влади, неузгодженість між формальними і неформальними політичними практиками за умов домінування останніх та також вкрай розмиті у масовій суспільній свідомості українських громадян, особливо окремих регіонів півдня та сходу, уявлення про необхідність і важливість зміцнення політичної нації як основи Української державності»²⁵.

У контексті формування української політичної нації модерного типу, гостро стоїть питання необхідності змін у підходах щодо визначення ролі людини як суб'єкта політичного процесу та її потреб як об'єкта, що мають стати визначальними у соціально-економічному розвитку країни на сучасному етапі функціонування української політичної нації. Політична, громадська, економічна, соціальна стабільність суспільного і державного життя, як обов'язкова передумова забезпечення належної якості життя людини, формується через становлення дієздатної, соціально активної, раціонально мислячої особистості. Соціальну справедливість в цьому контексті доречно розглядати як цінність, що несе в собі не тільки нормативні вимоги, але й формує риси певного суспільного ідеалу, з метою реалізації якого у суспільстві здійснюються соціальні перетворення. Саме за таких умов соціальна справедливість, підкріплюючись нормами права, виступатиме інтегруючим чинником об'єднання політичної нації, сприятиме досягненню соціальної згоди і поліпшенню соціального самопочуття громадян.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, можна сформулювати наступні висновки. Враховуючи історичні особливості формування української нації можемо стверджувати, що найбільш сприятливі і реальні умови для розвитку соціокультурного середовища української політичної нації сформувалися в умовах сьогодення, а життєдіяльність нації істотно залежить від соціально-економічних і соціокультурних чинників. Становлення української політичної нації відбувається у складних умовах демократичної політичної модернізації і є незавершеним, а це означає, що перед дослідниками і науковцями постають нові завдання у вивченні динаміки процесів демократизації і їх впливу нанацієтворення.

1. Політологічний енциклопедичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 2-е вид.. – К. : Генеза, 2004. – С. 396. 2. Бульбенюк С. С. Проблеми політичної модернізації сучасної України: нації творча складова / Бульбенюк С. С. // Українське суспільство на шляху до політичної нації: історія і сучасність : колективна монографія / кер. кол. авт. і наук ред.

- І. Д. Дудко ; Ін-т історії українського суспільства ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». – К.: КНЕУ, 2014. – С. 260. **3.** Розумний М. М. Суспільні ідеї як чинник формування політичної нації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пол. наук / М. М. Розумний ; Ін-т журналістики Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. – К., 2006. – С.7.
- 4.** Бульбенюк С. С. Цит. праця. – С. 269. **5.** Там само. – С. 269–270.
- 6.** Нестеренко Г. О. Самовідтворення української політичної нації: принципи та механізми : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філософ. наук / Г. О. Нестеренко ; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К., 2009. – С. 27.
- 7.** Нестеренко Г. О. Цит. праця. **8.** Там само. – С. 18. **9.** Там само. – С. 25.
- 10.** Розумний М. М. Цит. праця. – С. 256. **11.** Безверха Т. В. Державне управління етнонаціональними відносинами в контексті формування української національної ідеї : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. управління / Т. В. Безверха ; Дніпропетровський регіональний ін-т держ. управління Нац. академії держ. управління при Президенті України. – Дніпропетровськ, 2008. – С. 12. **12.** Нестеренко Г. О. Цит. праця. **13.** Там само. **14.** Там само. – С. 22–23. **15.** Лисенко Ю. В. Соціальні чинники формування української політичної нації / Лисенко Ю. В. // Українське суспільство на шляху до політичної нації: історія і сучасність: кол. монографія / кер. кол. авт. і наук ред. І. Д. Дудко ; Ін-т історії українського суспільства ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». – К. : КНЕУ, 2014. – С. 310.
- 16.** Бульбенюк С. С. Цит. праця. **17.** Лібанова Е. Стратегічні пріоритети соціальної політики України на початку ХХІ століття / Е. Лібанова // Демографія та соціальна економіка. – 2008. – № 1. – С. 12–15. **18.** Безверха Т. В. Цит. праця.
- 19.** Іванов І. Ю. Формування української політичної нації в сучасних умовах: проблеми і перспективи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук / І. Ю. Іванов ; Київ. нац. ун-т будівництва і архітектури Київ, 2005. – С.10–11. **20.** Полозенко Д. Розвиток соціальної сфери як важлива умова економічного зростання України / Д. Полозенко // Фінанси України. – 2010. – № 10. – С. 15–20. **21.** Новий курс: реформи в Україні. 2010–2015 : Національна доповідь / [за заг. ред. В. М. Гейця та ін.]. – К. : НВЦ НБУВ, 2010. – С. 127–128. **22.** Там само.
- 23.** Диба О. М. Соціальна сфера й особливості інвестування у людський капітал / О. М. Диба // Функціональна економіка Вчені записки. – 2010. – Вип.12. – С. 97. **24.** Бульбенюк С. С. Цит. праця. – С. 259. **25.** Там само. – С. 259–260.

Lysenko Yulia. Formation of the Ukrainian political nation: socio-economic and socio-cultural aspects

This article analyzes the scientific approaches to understanding the essence of the concept of "political nation". The article reviews the main factors influencing the formation of a political nation in Ukraine.

The formation of the Ukrainian political nation is difficult in a democratic and political modernization is incomplete. In domestic scientific literature, there are several approaches to defining the essence of the political nation.

Researcher expresses the vision of the political state of the nation as a community of integration, characterized by the presence of national statehood, own mechanisms of self-reproduction of the political system and social consensus on the key values.

Formation of the concept of modern Ukrainian political nation should be based on the constructs of national identity.

Functionally political nation and the result is a form of social and political consolidation of the population of a territory and a subject of international political, economic, social and cultural life.

A political nation is composed of politically conscious and socially active individuals whose interaction forms the civil society and state as two major subsystems of the political nation.

Given the political modernization of Ukraine remains an open question about the end of the post-communist transformation of the state, without which it is impossible to talk about the formation of the Ukrainian political nation postmodern type.

Analyzing social factors formation of a political nation in modern conditions should talk about: the formation of social standards, in accordance with international standards; social security as the main social factor of consolidation of the nation; creating a dynamic and flexible system of social protection and social security; preservation and further development of social stability as the main achievement of state; achieving social cohesion in society and social structuring; of social justice as a basic social value

The implementation of the concept of social justice in the implementation of the principles and foundations of the social state social policy in Ukraine will consolidate the nation in achieving better quality of life and accelerate the search for consensus among the various segments of the population.

The author analyzes the current problems in the socio-economic sphere of the Ukrainian society, their impact on the national consciousness. Overcoming socio-economic problems in the future may promote the development of social justice and national integration. The author believes that a successful nation-building indicators are qualitative, structural changes in the mass political consciousness and political culture.

The article states that the quality of life of the average Ukrainian is largely deteriorated, which adversely affect the course of social and political processes and contains the threat of social and economic explosions deployment of deep socio-economic crisis, increased social differentiation of population growth and the mar-

ginalization of society, dissemination of public consciousness sense of social frustration, distrust of the democratic values of modern society.

The article raises the question of the need for change in the approach to determine the role of man as the subject of the political process and its needs as objects that have become crucial to the socio-economic development at present functioning of the Ukrainian political nation.

Given the historical features of formation of the Ukrainian nation the author argues that the most favorable conditions for real and socio-cultural environment of the Ukrainian political nation formed in the present and the livelihoods of the nation depends essentially on the socio-economic and socio-cultural factors.

Key words: nation, political nation, national identity, modern ukrainian society, democratization.